

M. PIASECKAITĖS-ŠLAPELIENĖS LIETUVIŲ KNYGYNAS VILNIUJE

(Atsiminimai)

M. ŠLAPELIENĖ

Ilgametės Vilniaus lietuvių kultūrinio gyvenimo dalyvė, šiuo metu personalinės pensininkės, Marijos Šlapelienės atsiminimai duoda kai kurių vertingų žinių apie XX a. pradžios Vilniaus kultūrinį gyvenimą, lietuviškų knygų leidimą bei jų platinimą. Epizodiškai juose paliesti ir kai kurie lietuvių rašytojai bei spaudos darbuotojai. Suprantama, kad ne su visais M. Šlapelienės samprotavimais, aprašomų faktų interpretacija redakcija sutinka, pvz., per daug idealizuojami kai kurie veikėjai, vietomis perversinama ir paties knygo veikle ir kt. Tačiau, nepaisant šių trūkumų, mūsų supratimu, M. Šlapelienės atsiminimai turi reikšmės lietuvių spaudos ir apskritai kultūros istorijai.

Nenorėdami iškreipti gyvos pasakojimo formos, paliekame netaisytą atsiminimų stilių. Pataisyti tik sintaksės bei rašybos netikslumai.

V Žukas

Aš esu gimusi Vilniuje 1880 m. birželio 5 d. (s. s.). Visą gyvenimą gyvenau Vilniuje. Ligi 1909 m. gyvenau pas tėvus jų nuosavuose namuose Saracenų gatvelėje Nr. 16 (namai tebestovi). Nuo 1909 iki 1926 m. gyvenau savo nameliuose (tėvo man pastatytuose) Saracenų g. Nr. 18 (nameliai tebestovi). Nuo 1926 iki šiol gyvenau Gorkio g. 40, b. 4 (pirma buvo Didžioji g. Nr. 16).

Mano tėvas Jonas-Dominykas Piaseckas iš bajorų luomo, nuo Sirvinų, 1863 m. sukilimo dalyvis. Netekęs artimųjų ir turto, atsидūrė Vilniuje, kur pritapęs prie statybų ir visą gyvenimą tuo vertėsis. Motina — Eleonora Vaitiekauskaitė — visą gyvenimą šeimininkavo namuose, augindama 7 vaikų šeimą. Tėvai mus visus stengėsi pamokyti. Mano du broliai — inžinieriai. Aš baigiau 4 kl. mergaičių mokyklą, paskui mergaičių gimnaziją. Tėvai — sulenkėję lietuviai. Mes kalbėjome lenkiškai — lietuvišku žargonu.

1897 m. aš patekau į bažnytinį šv. Rapolo bažnyčios chorą. Turėjau gerą balsą — soprana. Tenai vikaravo dvasininkų luomui palyginti liberalių pažiūrų lietuvis kunigas Juozas Ambraziejus. Pas jį ir per jį suėjau į pažintis su lietuvių visuomene. Supratusi, kad esame tik sulenkinti lietuviai — apsisprendžiau esanti lietuvė ir ėmiau uoliai mokytis lietuvių kalbos. Kaip tik tais laikais ėjo arši kova dėl lietuvių spaudos draudimo panaikinimo, vyko judėjimas prieš caro valdžią ir plito lietuvių nacionalinio išsivadavimo idėjos.

1900 m. Vilniuje pradėta rengti pirmuosius pusiau viešus gan skaitlingus arbatvakarius su lietuvių chorų, kur buvo dainuojamos lietuvių liaudies dainos ir šokama tautiniai šokiai, vyko susipažinimai ir suartėjimai. Chore ir vakarėliuose dalyvavau ir aš. Vakarelių ir choro dalyviai

buvo inteligentai ir darbininkai, lietuviai, mokantieji ir nemokantieji lietuviškai. Po to vakaro atsirado nemaža jaunimo iš sulenkėjusių lietuvių šeimų, norinčio lietuvių kalbos išmokti. Buvo suorganizuotos lietuvių kalbos pamokos. Pirmasis mūsų mokytojas buvo Jurgis Šaulys. Pamokos vyko daugiausia pas mane, mano tėvų bute. Tėvai man neprieštaravo. Rinkdavosi apie 20 jaunų mergaičių ir vaikinių. Laipsniškai įsijungiau į lietuvių kultūrinę ir visuomeninę veiklą.

Dalyvavau visuose tuo metu slapta rengiamuose vaidinimuose, choroose, koncertėliuose, vakarėliuose, paskaitėlėse, kur buvo aptariami įvairūs ir politiniai klausimai. Ir paskui, po spaudos atgavimo, šalia darbų knygyne ir šeimoje, dalyvaudavau jau viešai rengtuose spektakliuose, koncertuose ir choroose. 1905 m. pradžioje vaidinau viešai pastatytojo spektaklio komedijoje „Amerika pirtyje“, 1905 m. rugpiučio mėn.— operetėje „Kaminkrėtys ir malūnininkas“, 1906 m. pirmojoje lietuvių nacionalinėje operoje „Birutė“— vis pagrindinius vaidmenis atlikdama.

Susipažinau su užsienyje leidžiama lietuvių literatūra, sužinojau, kaip ji gabenama, platinama, kokie sunkumai, aukos. Viskas taip įdomu, nepaprasta, paslaptinga. Nutariau prisidėti prie tų kovų— darbų. Gaudavau paštu siuntinėlius su draudžiama lietuvių literatūra. Slėpdavau. Paskui, kur reikėdavo, ji buvo platinama.

1902 m. aš jau ne tik kad lietuvių kalbą pramokusi laisvai kalbėjau, bet jau ir rašiau korespondencijas iš Vilniaus į Tilžęjeėjusias „Naujienas“, pasirašydama slapyvardžiu „Panerių Varna“ (dar tuokart ir tikrai iš manęs varnelės būta...).

1903 m., jau puikiai lietuviškai pramokusi, buvau rašytojos ir veikėjos Gabrielės Petkevičaitės-Bitės pakviesta pas ją į Puziniškį. Rekomendavo mane J. Šaulys. Tenai atsivėrė man naujas pasaulis. Susipažinau su įvairiais žymiais veikėjais, rašytojais, veikliu jaunimu, kurie nuolat čia lankėsi. Pažinau Jablonskius, Didžiulius, Jadvygą Juškytę (liaudies uoli švietėja), Zemaitę, Kapsuką ir daug daug kitų. Pas G. Petkevičaitę buvo didžiulė biblioteka. Tai tenai vasarodama aš ją ir tvarkiau. Knygas rūšiuodama, dėjau į lentynas, surašinėjau į knygą, lipdžiau ant knygų numerius ir įrašydavau į korteles. Be tos, buvo kita, slapta, biblioteka. Atokiau nuo namų buvo pušynas. Pušys aukštos, senos, tik jų nedaug—augo kiti medžiai, berželiai, krūmai. (Jį vadindavo pušynėliu.) Tenai G. Petkevičaitė, nuvedusi mane, aprodė visas slėptuves su literatūra, korespondencija. Į skardines dėžes įdėta literatūra buvo įkišama į įvairias medžių skyles, dreves ir—nė žymės. Pati G. Petkevičaitė buvo silpnos sveikatos, jai sunku ir įdėti, ir išimti, ir svečių atvesti. Visa tai atlikdavau aš. Atvažiuoja kas, atveža ar išveža literatūrą—aš nuskridusi atnešu kas reikia, jei reikia tik paskaityti—nuvedu. O atvykdavo daug studentų ir kitų asmenų ir nuolat.

Grįžusi žiemai namo—įsidarbinau. Vienoje didelėje privačioje įmoneje gavau kasininkės ir sąskaitininkės vietą.

1904 m.—spaudos atgavimas. Viena kova laimėta! Kaip įspūdinga! Kažkas didingo: kovota—laimėta!

Aš vėl vasarą pas G. Petkevičaitę. Dar nebuvo baigtas bibliotekos tvarkymas, o dabar—ir dalis „pušynėlio“ bibliotekos teks perkelti į namus. Tuo metu vyko kita kova—už liaudies laisvę. Tą vasarą atvykęs V. Kapsukas organizavo dvarų darbininkų streikus. Gyveno tą laiką pas G. Petkevičaitę.

Daug tarėmės su G. Petkevičaitė dėl mano ateities savistovaus darbo. Ji buvo muzikali, mėgo muziką, dainas. Skambindavo fortepionu, o aš dainuodavau. Įkalbinėjo stoti į konservatoriją. Zadėjo paskirti ir stipen-

diją iš savo įkurtos „Ziburėlio“ draugijos fondų. Galvojom¹. Tačiau man buvo skirti kiti keliai. Grįžusi po vasaros į Vilnių, buvau pakviesta Jono ir Petro Vileišių į naujai steigiamą lietuvišką „Vilniaus Zinių“ knygyną į vedėjos pareigas. Nedvejodama stojau į darbą. Tai buvo 1904 m. rudenį (datos neatmenu). Knygynas atidarytas, ir aš pradėjau tokį kilnų darbą dirbti. Nors knygynė anksčiau ir nedirbau, tačiau pradžia nebuvo sunki. Atėjome trise: aš — vedėja, Elena Brazaitytė — kasininkė, Antanina Davydauskaitė — padėjėja-pardavėja. Patalpoje buvo tik tuščios lentynos ir prekystaliai bei dėžės atvežtos knygos. Pradėjome tvarkyti, dėlioti į lentynas, surašinėti, pardavinėti. Buvo tai mažytės knygutės, Tilžėje išleistos. Bet ir tos buvo labai svarstomos, perkamos. Kiekvienam malonu buvo neslepiant padėti lietuvišką knygelę ant stalo. Aš gavau knygyno antspaudą ir įgaliojimus kaip galima skubiau pargabendinti iš visų leidyklų — vietinių ir užsieninių — lietuvišką literatūrą: knygas, žurnalus, laikraščius, paveikslus, atvirukus ir kt., kad knygynas būtų aprūpintas visa literatūra, kad kiekvienas pirkėjas galėtų gauti visa, kas jam reikalinga.

Tai ir pradėjau gabenti iš visur — iš Peterburgo Mokslų akademijos, iš Vokietijos, Varšuvos, Amerikos ir iš visur, kur teko patirti, kas buvo kur išleista ir dar galima gauti. Greitu laiku jau knygynė buvo galima gauti įvairių knygų. Čia jau teko pažinti visus lietuvius veikėjus, rašytojus, knygų leidėjus, knygų mylėtojus — rinkėjus, platintojus-knygnešius, kurie nuolat knygyną lankė. Čia prisilankydavo visi ir iš visur. Buvo labai judru ir labai daug darbo. Tačiau tas darbas toks malonus, įdomus, naudingas ir nepaprastas.

1905-ji — revoliucijos metai. Caras karą su japonais pralaimėjo. Revoliucinis judėjimas sustiprėjo. Vilniuje susibūrė daug lietuviško jaunimo, ypač studentų. Vyksta įvairūs susibūrimai, vasarą gausios išvykos-gegužinės, per kurias gvildenami, aptariami politiniai, visuomeniniai ir kultūriniai klausimai. Visur dalyvavau ir aš su sužadėtinium J. Šlapeliu. Vasarą vyksta LSDP suvažiavimas. Vienos dienos posėdis buvo pas mane, mano tėvų namuose (Saracenų g. Nr. 16). Kiti — pas Filomeną Grincevičiūtę Antakalnyje.

Rudenį revoliucinis judėjimas apėmė visą šalį. Tad ir Lietuvoje, ir Vilniuje — visuotinis streikas, mitingai, eisenos, užmuštų darbininkų laidotuviės. Jau su vyru visur abu veikliai dalyvavome. (Su Maskvos universiteto medicinos fakulteto paskutinio kurso studentu Jurgiu Šlapeliu 1905 m. rugsėjo 4 d. susituokiau.)

Kai po streikų atėjome dirbti, buvo atleista iš darbo mūsų padėjėja. Mes ją užtarėme ir rezultate — buvome visos trys iš darbo atleistos. Tai mes ir bedarbiai. O darbą rast buvo nelengva.

Po kurio laiko nutariau savo vardu prašyti leidimo knygynui įkurti. Padaviau Vilniaus gubernatoriui prašymą ir greit leidimą gavau. Tuo laiku valdžia buvo nuolaidesnė.

Knygyno steigėjais buvome trise: aš — Marija Piaseckaitė-Šlapelienė, Jurgis Šlapelis ir Elena Brazaitytė. Buvom susitarę steigti lyg ir bendrovę — knygyną, knygų leidyklą.

Susiradę patalpą Blagoveščenskos g. Nr. 13 (ją visi vadinę šv. Jono g.), atpirkome porą ten buvusių spintų ir 2 prekystaliu. Nei vyras, nei Brazaitytė pinigų neturėjo. Aš buvau kiek susitaupiusi ir gavau kiek iš tėvų. Tai supirkę kiek knygų, 1906 m. vasario 6 d. knygyną atidarėme.

¹ Apie mano dainavimą — artistės gabumus — L. Gira yra parašęs korespondenciją iš Vilniaus „Atsiminimai iš lietuvių vakaro Vilniuje — rugpjūčio 28 d.“ į Peterburge leidžiamą „Lietuvių laikraštį“ (1905 m. rugsėjo 8(21) d., Nr. 40). Pasirašęs L. Gerulio slapyvardžiu. — M. S.

Steigdami knygyną, buvome pilni pasiryžimo dirbti liaudies švietimo, kultūrinį ir visuomeninį darbą. Apie pelną maža pagalvojome. Įstatyti va-
gon darbą sunkiomis to laiko politinėmis ir visuomeninėmis sąlygomis
buvo nelengva. Patsai knygyno darbas, atsižvelgiant į jo visuomeninius
uždavinius, reikalingas buvo ne tik tobulesnės prekybos, bet ir gilesnio
knygų pažinimo, reikėjo rūpintis sudominti skaitytojus knyga, užmegzti
su jais platesnius santykius.

Aš jau žinojau, kaip pradėti knygynę veikti, žinojau visus knygų
leidėjus, leidyklas, knygynus. Atidarius knygyną, į visus ir kreipiaus, pra-
šydama knygų skolon. Visiems pranešiau knygyno įsteigimo tikslą —
plačiausiu mastu skleisti lietuvišką knygą, šviesti liaudį, ir daviau gar-
bės žodį už gautas knygas atsiteisti. Vilniuje jau buvo įkurto kelios
bendrovės knygoms leisti: „Šviesa“, „Aušra“, „Ateitis“. Leidę knygas ir
laikraščių redakcijos: „Naujoji gadynė“, „Skardas“, „Žarija“, „Lietuvos
žinios“, „Lietuvos ūkininkas“ ir kt. Iš visų gavome knygų. Paskiau ga-
vome daug iš Tilžės — iš M. Zaunytės, Vydūno, P. Mikolainio ir kitų.
Su Morta Zaunyte turėjome ypač daug knygų reikalų iki pirmojo karo. Ji
buvo ir Vilniui pati atvažiavusi, tai susipažinome. Nuolat susirašinėjome.
Buvo tai nepaprastai veikli moteris, mums labai draugiška. Taip pat ir
Vydūnas. Jo leistų knygų nuo pat pradžių turėjome visad. Kai tik buvo
išleistos, pirmiausia mums siųsdavo. Jis nuolat atsklausdavo J. Šlapelį,
ypač kalbos reikalais. Buvo mums labai draugiškas.

Kreipiaus į Ameriką į Čikagoje didžiausią A. Olševskio leidyklą. Pa-
čiam Olševskui parašiau jautrų laišką. Netrukus gavau jo paties atsak-
ymą, labai prielankų. Mielai sutiko siuntinėti kiek tik reiks knygų. Jam
malonų įspūdį padarė, kad štai pirmoji lietuviė moteris Vilniuje įkūrė kny-
gyną. Su jo leidykla turėjome didelių knygų reikalų — mainų. Korespon-
duodami netgi susibičiuliavome. Lenkų laikais jis buvo atvykęs į Vilnių
ir pirmiausia prisilankęs mūsų knygynę. Karui prasidėjus, ne mes, bet
Olševskio knygynas buvo jau mums skolingas. Taip pat ir visi kiti Ame-
rikos knygynai ir laikraščių redakcijos siųsdavo savo leidinius: knygas,
laikraščius ir kt.

Pas ką tik kreipiaus, visi šiltai užjautė, visi siuntė savo leidinių skolon
arba mainais. Ir visa pažangi visuomenė mus rėmė, buvo su mumis.

1904 m. įkurta ir jau porą metų veikusi „Lietuviškųjų knygynėlių
draugija“ savo veiklą perkėlė į mūsų knygyną. Čia buvo sudaromi kny-
gynėliai ir siunčiami kur reikia. Nors oficialiai 1907 m. ši draugija buvo
valdžios uždrausta, tačiau ji jau buvo plačiai išreklamuota, ir dėl to,
kad ir kitais pavadinimais, knygynėliai buvo pas mus sudaromi ir stei-
giami² tai prie kooperatyvų, tai prie draugijų ar šiaip pas įvairius veik-
lius žmones visą laiką. To darbo jau sustabdyti nepavyko. Jis veržėsi,
kaip naujai ištryškęs šaltinis.

Skelbėme, reklamavome knygyną gana plačiai. Jau 1906 m. išspaus-
dinome nedidelį tuo laiku jau esamų knygynė knygų katalogą. Jis buvo
pavadintas M. Piaseckaitės-Šlapelienės ir E. Brazaitytės „Lietuvių kny-
gyno katalogu“. Katalogus leidome ir vėliau. Juos sudarydavo mano vy-
ras J. Šlapelis. Katalogai savo bibliografiniu pobūdžiu atstojo laiko spau-
dos registraciją,— davė 1906, 1910 ir 1913 m. knygų, periodikos, gaidų,
paveikslų, albumų, atvirukų ir kt. leidinių sąrašus.

Nežiūrint plačios reklamos ir pastangų, pradžioje negalėjome iš kny-
gyno nieko sau skirti ir išsilaikymui teko iš šalies rasti kiek pinigų. Vyras
vertėsi pamokomis, prie tėvų gyvendami, turėjom ir butą, ir išlaikymą.
E. Brazaitytė stoji prie darbo slaptojoje LSDP spaustuvėje ir „Naujo-

² Knygynėliai — tai steigiamos bibliotekėlės knygų branduolys, sukomplektuotas
M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygynę ir siunčiamas į numatytą vietą.— V. Z.

sios gadynės“ administracijoje dirbo. Be to, pasirašydavo kaip „Naujosios gadynės“ atsakomasis redaktorius.

1906 m. rudenį prasidėjo žiauri reakcija. Kratos, suėmimai. Buvo suimtas ir V. Kapsukas. Su juo Šlapelis nuo Mintaujos gimnazijos laikų ne tik draugavo, bendravo, bet ir bendradarbiavo. Kapsukas, kai gyveno Vilniuje, kasdien lankėsi knygyne, su Šlapeliu nuolat pasitardavo. Ir kai jį areštavo, užėjo su palydovu į knygyną būk tai popieriaus ir paišelio. Įėjęs tyliai pasakė: „Mes nepažįstami“, paprašė kas reikia ir užmokėjęs išėjo. Apie tai Šlapelis pranešė visur, kur reikėjo. Rudenį Šlapelis išskubėjo Maskvon baigti mokslų. Pas mus netrukus knygyne ir namuose įvyko kratos. Ieškojo Šlapelio. Pasakiau — čia negyvena ir nežinau kur išvyt'o. Vyras išvažiuodamas pasiėmė į Maskvą daug literatūros. Jam pranešiau, kad pasisaugotų. Maskvoje prie Maskvos Lietuvių studentų draugijos jo buvo įsteigtas knygynelis ir literatūros platinimo skyrius. Iki 1914 m. karo vis siuntėme tenai daug knygų³.

Knygyne aš dirbau pati viena, kol vyras grįžo iš Maskvos. Su E. Brazaityte teko išsiskirti, nes už kelis straipsnius „Naujoje gadynėje“ ji buvo traukiama atsakomybėn. Pasitraukė iš Vilniaus — nutarė slapstytis⁴.

1907 m. Šlapelis grįžo namo, gavęs visus universiteto baigimo diplomus. Svarstė, kas daryti. Medicina jam ne prie širdies. Pradėjo tad veikliai dirbti knygyne. Be to, buvo Lietuvių mokslo draugijos valdybos narys ir kitur buvo jam daug darbo. Nutarė tad negydytojauti. Reikėjo dėti daugiau pastangų į knygų platinimą, rengti savo žodynus, pagal galimumus leisti knygas, dalyvauti kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime.

Knygų knygynan kaupėme iš visur vis daugiau. Buvo jau įvairiausių. Tačiau ne kiekvienas, ypač jaunimas, pirkti galėjo.

Knygyno lankytojai ėmė teirautis, klausinėti, kur būtų galima gauti lietuviškų knygų pasiskaityti. Skundėsi, kad nėra Vilniuje skolinamojo knygynelio. Prie Syrkinio knygyno buvo skolinamoji biblioteka, bet jame knygos rusų kalba. Lenko Makovskio knygyne buvo lenkiškų knygų skolinamoji biblioteka. Lietuviškų knygų skolinamasis knygynelis buvo gyvai reikalingas. Šlapelis ir pasiryžo mūsų knygyne sudaryti skolinamąjį knygynelį, be valdžios leidimo ir žinios — savo rizika. Zinojome, kad leidimą steigti skolinamąjį knygynelį reikia gauti. Bet žinojom ir tai, kad tuo metu, kai uždaromi jau įsteigti knygyneliai, leidimo negausime, tik užsitrauksime dar didesnę mūsų veiklos sekimą, stipresnę kontrolę.

Šlapelis ėmėsi darbo. Jis po truputį knygas atrinkinėjo, taisė, ėmė siūlyti skolinantis. Pradžioje knygų buvo nedaug, parinko iš brangesniųjų. Pigutes nesunku pirktis. Skolinamojo knygynelio knygų turinys įvairus — visuomenės dalykai, istorija, gamta, beletristika, poezija, teatro veikaleliai ir šiaip įvairios knygos.

Skolinamos knygos buvo surašomos į korteles. Tais laikais knygų prašydavo pagal knygos pavadinimą, tai ir kortelėse Šlapelis rašė pirma knygos pavadinimą, paskui autorių ir kt., po to žymėjo numerį, kuris buvo ir ant knygos. Taip lengviau buvo knygą rasti. Mes užsirašydavome, kas, kada knygą skolina, bet tų užrašų nesaugojome. Kai knyga buvo gražinama, tai ir užrašą naikino, kad kartais kam nereikalingam ar kontrolės inspektoriumi nepatektų. Visą laiką dėl tų skolinimų jokių nemalonumų ar įvykių nebuvo.

³ Apie Maskvos lietuvių studentų draugiją ir Šlapelio bei kitų veiklą joje minima „Lietuviškojoje enciklopedijoje“ III tome (Kaunas, 1935, psl. 1200—1201).— M. S.

⁴ Apie Brazaitytę yra „Lietuviškojoje enciklopedijoje“ t. IV, Kaunas, 1936, p. 564—565.— M. S.

Skolintojų buvo nemažai ir senų, ir vidutinio amžiaus žmonių, ir jaunimo. Skaityti daug kas norėjo ir skaitė. Mes apie skolinamąjį knygynėlį neskelbėme laikraščiuose, nereklamavome nei leidžiamų knygų viršeliuose, nes juk leidimo neturėjome. Tik, rodos, vieną kartą, mūsų leistos 1931 m. knygos viršelyje — Esmaičio „Lietuvos istorijėlė“ — ir apie skolinamąjį knygynėlį buvo paminėta. Bet šiaip knygyno lankytojams patys siūlėme imtis knygas skaityti arba jie vieni iš kitų apie tai sužinodavo. Skaitytojų buvo visados. Skolinamasis knygynėlis veikė visą knygyno gyvavimo laiką.

Lenkų okupacijos laikais kad ir buvo įvairių lietuvių draugijų, gimnazijų, mokyklų skolinamųjų knygynėlių, tačiau skolintojai, neradę tenai sau reikiamų knygų, atėdavo pas mus ir gaudavo. Šlapelis rūpestingai knygynėlį prižiūrėjo. Vis naujaisiomis knygomis jį papildydavo, tenkino skaitytojų reikalavimus, pageidavimus.

Kiek knygynėlyje buvo knygų, nežinia, nes jokių sąrašų neišliko. Taip pat nebeatsimenu, kokiomis sąlygomis knygos buvo skolinamos. Daug mūsų sąrašų, laiškų, sąskaitų, kartotekų ir kt. žuvo. Dabar paklaustas vienas buvęs mūsų knygų skolintojas, gal prisimenąs, kaip ten buvo, pasakė: „Knygas iš jus ėmiau skaityti, ėmėt kažkokį mokestį, bet kiek ir kaip — nebeatsimenu“. Iš to skolinamojo knygynėlio beliko tik viena-kita knyga, atnešta iš knygyno į namus.

1908 m. Peterburgo Mokslų akademija pavedė J. Šlapeliui redaguoti A. Juškos žodyną. Jis ėmė gauti honorarą. Tai jau buvo galimybių iš knygyno atliekamų lėšų leisti vieną kitą knygą. Pirmąją knygutę — Zemkalnio melodramą „Birutė“ — išleidome dar 1907 m. 1908 m. išleidome St. Matulaičio „Trumputę Lietuvos istoriją“. 1909—1910 m. P. Bendoriaus ir P. Daugirdo aritmetikos uždavinynus. J. Šlapelis ėmė rengti savo „Lietuviškai-rusišką žodyną“, rengė ir spausdino Kristijono Donelaičio raštus ir kt. Per visus laikus Šlapelis, kiek leido galimybės, rūpinosi išleisti vieną kitą knygą. Knygyno knygų leidimas buvo jo rankose. Be to, jis taisė Lietuvos mokslų draugijos raštų ir kitų leidinių kalbą.

Labai plėtėsi teatro — spektaklių statymų su vaidinimais ir choralais — veikla. Buvo didelė paklausa scenos veikalėlių, gaidų su liaudies dainomis. Stengėmės visa knygyne turėti, visus patenkinti. Leidome vieną — kitą ir teatro veikalėlį, vien kartą parūpindami leidimą vaidinti.

Baltarusių knygų leidykla Peterburge „Zahlanie sonce i u naše akonce“ pasiūlė mums savo leidinius platinti. Tuomet dar baltarusiai savo knygyno neturėjo. Tai kartu su lietuviška knygyne buvo ir visa baltarusių literatūra: knygos, laikraščiai, atvirukai ir pan. 1908 m. apžiūrėdamas inspektorius rado knygelę „Skryпка bielaruskaja“ Tenai buvo aštrių, prieš caro valdžią eilėraščių. Po ilgų tardymų iškėlė man baudžiamąją bylą. Metus ligi teismo buvau po policijos priežiūra. Tačiau pasisekė geriems gynėjams mane apginti. Buvau išteisinta. Bet budri žvalgybininkų akis visus mūsų veiksmus toliau jau nuolatos sekė.

Išplėtė knygyno veiklą, turėdami jau savo fonduose ir komise visų pažangiųjų leidyklų ir atskirų leidėjų knygų ir kitų spaudinių, jau turėjome galimumą per knygyną plačiau aprūpinti organizacijas, mokyklas, bibliotekas, knygynėlius, knygų platintojus ir visuomenę propagandiniams ir mokslo populiarizacijos leidiniais, dažnai paleisdami veltui didesnių tiražų leidinius.

Su visais knygų leidėjais, knygynais, pardavėjais ir knygų platintojais buvo jau užmegzta plačių ryšių. Gana veiklus knygų platintojai buvo anksčiau knygnešiai, o pas'ui vadinamieji „karabelnikai“, „bogomaznikai“, „perkupčiai“. Visur Lietuvoje būdavo vadinamieji „jomarkai“, prekymečiai, mugės. Jų vietų ir datų sąrašai būdavo skelbiami kalendoriuo-

se. Tokie „perkupčiai“ tuo ir vertėsi. Turėdami savo arklius, vežimus, ir keliaudavo iš vienos mugės į kitą. Priveždavo visko, ko tik žmonės reikalavdavo. Turėdavo ir knygų. Štai tokie perkupčiai atvykdavo ir į Vilnių prisipirkti ko jiems reikia, taip pat atėdavo ir pas mus knygų. Jie žinojo, kur gauti pigiausia kaina. Zavadskio knygynas turėjo daug savo leidinių. Jie dažnai ten juos pirkdavo ir paskui kitos literatūros atėdavo pas mus, ypač pažangios — socialistinės.

Mes turėjome savo knygyne ir Zavadskio leidinių. Tiems, kurie norėjo vienoje vietoje supirkti reikiamas knygas, mes Zavadskio leidinius parduodavome tokiomis kainomis, kaip ir Zavadskio knygynas, beveik be pelno. Svarbu, kad prie jų pasiūlydavome įvairiausios kitos literatūros, ypač pažangiosios. J. Slapelis sumaniai įvairino knygų platinimą. Susitaręs su Juozu Tumu — apsucriu knygų platintoju (jį tik ir prisimenu), — duodavęs jam įvairios literatūros transportus vežioti po įvairias Lietuvos vietas, ją pardavinėti kuo pigiausia kaina, rinkti iš knygynų, bibliotekų ir skaityklų užsakymus. Tuos užsakymus jis mums siųsdavo, o mes skubiai juos išpildydavome. Siuntėme paštu, gelžkeliais, kur kas buvo užsakyta. Tokių platintojų buvo ir daugiau.

Mūsų knygynas prieš pat karą buvo jau gausiai aprūpintas įvairia literatūra, buvo plačiai reklamuojamas ir jau tiek populiarus, kad žmonės ėmė kreiptis knygyno skyrių steigimo reikalu. Svarstėme, tarėmės. Tačiau karas sutrukdė.

Dar apie lietuviškus leidinius, laikraščius, žurnalus. Juk jų kioskuose nieks nelaikė ir jų nieks niekur gaut negalėdavo. Mūsų knygyne ne tik vietinius, bet ir užsienio leidžiamus laikraščius visi galėjo ne tik nusipirkti, bet ir užsiprenumeruoti.

1913 m. buvo pradėtas Zemaitės „Raštų“ leidimas. Redagavo J. Jablonskis, galutinai peržiūrėdavo ir spaudą prižiūrėdavo J. Slapelis. Zemaitės raštai buvo sukrauti mūsų knygyne. Ligi karo pradžios teisleista I tomas (8 sąs.). Zemaitė tuo laiku gyveno Vilniuje ir kasdien lankėsi knygyne. J. Slapeliui reikalinga buvo su ja vis pasitarti. Su Zemaite suartėjome. Taip pat 1913 m. buvo išleisti J. Biliūno raštai; J. Slapelis galutinai kalbą ir spaudą prižiūrėjo. J. Biliūno raštai buvo sukrauti mūsų knygyne.

Peterburge — ypač fabrikuose — dirbo daug lietuvių darbininkų. Buvo taip pat nemažai ir studentų. Tenai buvo reikalaujama ypač socialistinės literatūros. Nuo 1911 m. suorganizavome ir tenai knygų platinimą bei pristatymą. Miškų institute studijavo mano brolis. Per jį labai daug buvom išplatinę įvairios literatūros. Jis, važiuodamas iš Vilniaus, veždavosi daug knygų, labiausia socialistinio turinio. Prasidėjo tardymai. Bylos parengimas ilgai tęsėsi. Ir 1914 m., rodos, gegužės mėn., pranešimas — abu mes traukiami tieson. Kaltinami 129 str. — už priešvalstybinės literatūros platinimą. Žinoma, nusiminėm. Bet jauni, neimanuodami dirbom toliau. Kas bus, tas bus. Ir štai — karas. Vyras mobilizuojamas kaip atšargos karo gydytojas. Pasiteiravom dėl bylos — atidėta iki karo pabaigos. Labai sunku man buvo skirtis su vyru ir toliau jau dirbti vienai. Jis ramino — po trijų mėnesių karas pasibaigs, dabartiniais laikais ilgai netruks. Deja, grįžo lygiai po 4 metų.

Knygyno darbą smarkiai trukdė ir mus vargindavo nuolatinės apžiūros, knygų, laikraščių ieškojimai, konfiskavimai. Visa tai tekdavo kiekvieną kartą nemaloniai išgyventi. 1913 m. pabaigoje buvo žiauri krata. Paėmė daug revoliucinio turinio literatūros. Prasidėjo tardymai. Bylos parengimas ilgai tęsėsi. Ir 1914 m., rodos, gegužės mėn., pranešimas — abu mes traukiami tieson. Kaltinami 129 str. — už priešvalstybinės literatūros platinimą. Žinoma, nusiminėm. Bet jauni, neimanuodami dirbom toliau. Kas bus, tas bus. Ir štai — karas. Vyras mobilizuojamas kaip atšargos karo gydytojas. Pasiteiravom dėl bylos — atidėta iki karo pabaigos. Labai sunku man buvo skirtis su vyru ir toliau jau dirbti vienai. Jis ramino — po trijų mėnesių karas pasibaigs, dabartiniais laikais ilgai netruks. Deja, grįžo lygiai po 4 metų.

Mieste didelė suirutė — visi tik dejuoja, aimanuoja, verkia. Ir aš kaip pritrunkta, likusi su trimis vaikais ir senais tėvais, tik po kelių dienų tenuslinkau į knygyną. Žinoma, niekam literatūra ne galvoj, ir dabar ji

nerikalinga. Bet vis tiek vienas kitas knygynan užsuks. Bus bent įvairiau. Pasirodė, daug pažįstamų, bendradarbių, draugų buvo mobilizuoti ir išvyko. Sutriko įvairūs darbai, draugijų veikla. Prekybos — jokios. Jokių ryšių, nei korespondencijų, nei žinių iš kitur, nei knygų reikalavimų, nei jų pirkimo. Įvesta karo cenzūra.

Kad ir jokių darbų nebuvo, vis vien ėjau kasdien į knygyną. O žmonių vis tik užeidavo. Vieni ką nors apsaiko, pasiteirauja, kiti laikraštį nusiperka. Visi seka, kaip karas vyksta. Mes laukiame, kada bus vokiečiai nugalėti, nes rusų kariuomenė žengia jau į Prūsus.

1915 m. vokiečių ofenzyva, rusų kariuomenė ėmė trauktis atgal. Jau vokiečiai, peržengę sieną, braunasi į Lietuvą. Kiek baimės!.. Įvairių baimių gandų, gąsdinimų, pasakojimų apie vokiečių žiaurumus. Visiems baisu vokiečių, ir visi norėjo, kad, juos nugalėję, išvytų. Atsirado jau ir pabėgėlių. Vilniuje įsteigta Lietuvių draugija nukentėjusiems nuo karo šelpti. Pradėta steigti prieglaudai, valgyklas. Žmonės bėgo nuo vokiečių į Rusiją. Jų daug važiavo ir pro Vilnių. Buvo tada judri ir knygyne. Vieni išvykdami šį tą pirkdavosi, kiti — savo leidinius palikdavo komisan. Palikę raštelius, iš kur jų knygas paimti, patys išskubėdavo toliau. Jau darbo buvo.

Ir taip rugpiūčio pabaigoje atbrzdėjo vokiškąja brika su dviem arkliais ir mano vyras, besitraukdamas su savo daliniu iš Prūsų. Į karą gi jote išėjo. Pasidžiaugėm, paliūdėjome. Jis išskubėjo toliau. Nežinomam laikui teko skirtis. Rugsėjo pradžioje vokiečiai įžengė į Vilnių. Rusų kariuomenė pasitraukė. Ne visi pabėgėliai spėjo išvykti toliau. Vokiečiams užėjus, kai kas liko Vilniuje, kai kas grįžo atgal į namus, žinoma, vargais-negalais. Visi išvargę, nusiminę.

Aš likau savo poste — knygyne. Geruoju ar bloguoju — pati iš čia nejudėsiu. Mano patarnavimai visiems likusiems bus gal labai reikalingi.

Tuoį pasirodė įvairiom kalbom karinės vokiečių valdžios skelbimų, įsakymų gyventojams. Buvo paskelbta, kad visos parduotuvės privalo būti atidarytos nuo 7 val. ryto iki 9 val. vakaro. Nuo 10 val. vakaro lig 6 val. ryto gyventojams draudžiama vaikščioti. Aš gyvenau Kalvarijos g. rajone — Saracenų g. Nr. 18. Vokiečiams artėjant, laikinai išsikėliau prie knygyno. Ir gerai, nes rusų kariuomenė atsitraukdama gerokai apgadino tiltą per Nėrį ir sunku buvo pasiekti miestą. Tai ir nesunku buvo man vietoje nuo 7 val. ryto budėti jau knygyne.

Vokiečių kareiviai būriais ėmė eiti į knygyną — norėjo pirktis Vilniaus vaizdėlių, siųsti saviškiams — štai jau jie tokiame nuostabiai gražiam mieste! Atvirukų su Vilniaus vaizdais ir kitokių turėjau labai daug ir įvairių įvairiausių. Visą dieną ėjo ir ėjo. Į vakarą aš jau ir pavargau. Jau pilnas stalčius markių. Markės kursas buvo, rodos, 1 markė lygi 66 kapeikoms (tikrai neatsimenu).

Vokiečių okupacijos metais, kiek leido sąlygos, buvo rūpinamasi mokyklomis ir vaikų mokymu. Nežiūrint okupacinės valdžios trukdymų, lietuvių visuomenė steigė mokyklas. Vilniuje buvo įsteigta lietuvių gimnazija, pavadinta koedukacine I vyrų gimnazija. Įsteigta pradžios mokyklų, mokytojų kursai. Mokinių visur nestigo. Stigo tik mokyklų, vadovėlių. Buvo ir pirma kiek mokyklų, buvo ir kiek vadovėlių, bet dabar jų reikėjo labai daug. Mes buvome teisleidę aritmetikos vadovėlius I ir II pradžios mokyklų skyriams. Jų buvo visad, kiek tik reikėjo. Zavadsio knygynas turėjo išleides elementorių, skaitymėlių, aritmetikos vadovėlių ir kt. Tuo būdu, pradžios mokykloms buvo vadovėlių, bet gimnazijoms stigo. Buvo mokoma ir iš rusų vadovėlių. Greit Lietuvių mokslo draugija ėmė spausdinti įvairius vadovėlius vidurinėms mokykloms. Taip su laiku padėtis gerėjo. Į mane kreipėsi iš visur mokytojai, prašydami knygų,

vadovėlių. Per mano knygyną ėjo visi Lietuvių mokslo draugijos leidiniai. Su Zavadskio ir kitais knygynais dariau mainus ir kartu siųsdavau visur, kur tik kas ko pareikalavo, daugiausia gelžkeliu, išgaudama vokiečių leidimus. Dažnai žmonės atvažiuodavo patys ir susipirkę išsiųzdavo. Darbo buvo jau labai daug. Provincijoje stigo ir rašomosios medžiagos, ypač reikalingos mokykloms. Parūpindavau visa — ir sąsiuvinių, ir kitų reikmenų, kuriuos kartu su knygomis siųsdavau dideliais transportais po visą Lietuvą. Prie mokyklų ir šiaip visur per visus okupacijos laikus imta steigti ir bibliotekėlių, tai buvo taip pat ir įvairių knygų didelis pareikalavimas. Stengiaus besikreipiančius patenkinti — parūpindama viskuo, kas ko reikalavo. Darbai ėjo sklandžiai, o laikas bėgo greit, kad ir nestigo įvairių sunkumų dėl knygų platinimo, jų pristatymų bei siuntinėjimo.

Sunkūs buvo vokiečių okupacijos metai. Už tariamus nusikaltimus arba ir šiaip žmonės buvo suimami ir gabenami į Vokietiją sunkiems darbams. Pasirodė atsišaukimų, raginančių priešintis, slapstyti, neklausyti ir nepasiduoti. 1917 m. sausio 12 d. po kratos knygyne ir namuose buvau vokiečių suimta ir Lukiškių kalėjime įkalinta. Tačiau po 4 dienų be jokių tardymų buvau paleista. Paskui iš kitų sužinojau, kad dvi moteri nešė į provinciją mano išleistus kalendorėlius, kuriuose buvo įdėlioti atsišaukimai. Vokiečiai, jas pakratę, suėmė. Paskui sužinojau, kad moterys prisipažinusios, kad joms kalendorius davęs koks tai vyras ir įdėliojęs į kiekvieną kokius tai lapelius. Pas mane gi nei atsišaukimų, nei spaustu- vės nerado.

1917 m. Rusijoje įvyko Spalio revoliucija. Atrodė, bus karui galas. 1918 m. pradėjo grįžti ir pabėgėliai. Gegužės mėn. grįžo po karo ir mano vyras, stojo į darbą knygyne ir pradėjo visuomeninę kultūrinę veiklą. Pabėgėliai, vykdami pro Vilnių, prisilankydavo ir knygyne. Atsirado įvairių reikalų: knygų pardavimo, pirkimo ir kitų sandėrių. Daug kas atsivėžė karo metais Rusijoje išleistos literatūros. Pirkomės. Stasys Jacke- vičius atgabeno iš Maskvos daug knygų ir įkūrė Vilniuje „Svyturio“ bendrovę. Kvietė ir mus prisidėti su savo knygynu. Laikai dar buvo neramūs — nesiryžome. Spalio 1—3 d. — dar vokiečiams valdant — įvyko I-sis LKP suvažiavimas. Tuo metu parūpinau daug reikiamos literatūros dalyviams. Revoliucija palietė ir Vokietiją. Kaizeris pasišalino. Sena tvarka ėmė irti. Ir Vilniuje vokiečių kariuomenė pakriko. Kareiviai, visa pametę, ėmė grįžti į tėvynę.

Metų pabaigoje — bevaldis laikotarpis. Sukrutę lenkai paėmė valdžią į savo rankas. Po kelių dienų kažkoks lenkų pareigūnas, atėjęs į kny- gyną, įsakė likviduotis ir išsikraustyti iš patalpų. Nusimipnėm, bet ne- papūgom. Nutarėm geruoju iš čia nepajudėti. Žiūrėsim: kas bus — te- būna. Praėjus kokiai savaitei, įžygiavo Raudonoji armija su Vincu Mickevičium-Kapsuku priešakyje, buvo paskelbta Laikinoji revoliucinė dar- bininkų ir vargingųjų valstiečių valdžia. V. Kapsukas paskirtas vyriausybės pirmininku ir Užsienio reikalų liaudies komisaru. Jis pats, prisilankęs į knygyną, pasikvietė Šlapelį į komisariatą, paskyręs jį į vertėjo pareigas. Aš dirbau knygyne viena. Per visą laiką buvo didelis pareika- lavimas revoliucinės literatūros.

Balandžio 19 d. įsivėžė lenkų legionai. Vėl karas, neramumai, kurie tęsėsi ligi 1920 m. pabaigos.

Aš vis budėjau knygyne. Dabar ir vyras čia. Jis vis tiek rūpinasi vieną kitą knygelę leisti, rengia spaudon savo žodynus. Dar kurį laiką prisilankydavo pas mus besislapstąs V. Kapsukas. Vis su Šlapeliu pasitardavo, pasiteiraudavo.

Tarybiniu laikotarpiu Vilniuje buvo įkurtas didžiulis Valstybinių knygynas, į kurį buvo atgabenta daug komunistinės literatūros. Buvo tenai ir lietuviškų knygų, leistų Rusijoje. Lenkai knygyną likvidavo ir knygas naikino. Šlapelis, priėjęs prie likvidatorių, kiek galima buvo, supirko lietuviškus leidinius. Zavadskio knygyne buvo nemažas lietuviškų knygų skyrius, nemažai buvo ir knygyno leidinių. Lenkams įsigalėjus, Zavadskis lietuviškų knygų skyrių likvidavo. Su lietuviais kivirčiai dėl Vilniaus. Jokių ryšių. Jam — lenkui — skleisti čia lietuvišką literatūrą pasirodė negarbingu darbu. Mes supirkome iš jo reikšmingesnes ir geresnes knygas.

Daug kas išvyko iš Vilniaus ieškoti geresnių gyvenimui sąlygų, didesnio pelno, išvyko ir „Svyturio“ b-vė, iš kurios nupirkome daug knygų. Mes likome ir įsijungėme į švietimo, kultūrinę ir visuomeninę veiklą naujomis aplinkybėmis ir nepaprastai sunkiomis sąlygomis. Buvo labai nelengva. Kraštas karų nualintas, žmonės išsvarginti. Kam galvoje knygos? Verstis buvo sunku. O lenkai tuoj dideliais mokesčiais apkrovė.

Rodos, 1922 m. lenkai iš Vilniaus ištrėmė 33 lietuvių veikėjus. Jų tarpe ir mokytojus. J. Šlapelis buvo pakviestas gimnazijon mokytojauti. Bet kartu jis intensyviai dirbo ir knygyne. Reikėjo prisitaikyti prie naujų aplinkybių, kurios susidarė lenkų okupuotame Vilniaus krašte. Jokių ryšių tarp susidariusių valstybių, tarp lenkų ir lietuvių nebuvo, jokie susisiekimo nei paštu, nei keliais. Lyg ir geležinė siena atskyrė. Kaune ir visam krašte pradėta spausdinti įvairias knygas. Juk ir čia daugelis jų norėtų gauti. Mes jau anksčiau, o ir tuo laiku prie lenkų kaupėme senesnę literatūrą įvairiom kalbom. (Turėjom ir visas esperantų kalba knygas.) Įsitaikėme lituanistikos skyrių: parduodavom ir pirkom knygas įvairiom kalbom apie Lietuvą. Užmezgėme ryšius su lenkų knygynais, antikvariatais, leidyklomis. Sekė bibliografinius leidinius, gaudavome katalogus, išgydavome įvairių vertingų ir retų knygų, nes ir jų jau buvo, nemažas pareikalavimas. Tikėjomės vis vien koku nors būdu susisiekti su Lietuva ir kad tokių knygų pareikalavimas bus ir anoje Lietuvos pusėje, kur jau buvo įsteigtas universitetas ir įvairios bibliotekos.

Čia — Vilniuje ir Vilniaus krašte — jau buvo gimnazijų (Vilniuje ir Svenčionyse), taip pat nemaža įvairių mokyklų. Veikė ir mokytojų seminarija. Visuomenė vis rūpinosi ir steigė, kur tik buvo galima, naujas mokyklas ir bibliotekėles. Tai reikalingi buvo mokykloms vadovėliai ir bibliotekoms naujos knygos. Pradinėms mokykloms ypač trūko elementorių ir kitų vadovėlių. Čia jų išleisti dar nebuvo sąlygų. Žinojom, kad Kaune jų galima gauti. 1923 m. Šlapeliui pasisekė gauti leidimą „per žalią sieną“, pro Širvintus, išvykti į giminių vestuves. Tuo metu jis ir užmezgė ryšius su knygų leidėjais, knygų pirkėjais-pardavėjais ir mokslininkais.

Šlapelis, gavęs Kaune įvairių knygų, vadovėlių, suorganizavo jų atgabenimą. Pirmasai knygų transportas buvo atgabentas slapta. Bet jau nuo 1924 m. gaudavome leidimus išvykti ir knygas vežtis pro Vievį. Iš pasienio knygos buvo pristatomos į cenzūrą, o iš čia gaudavome į knygyną. Kiekvieną kartą cenzūra konfiskuodavo nemažai knygų, ypač tokių, kur buvo minimas okupuotas Vilnius arba Vilniaus kraštas. Kai toks gabenimas pasunkėjo, gabenomės pro Latviją! Vokietiją. Tačiau ryšiai jau buvo. Ejo dideli knygų mainai. Mes gabenome čia išleistą bei seniau išleistą literatūrą ir lituanistiką, iš ten gaudavome viską, kas tik tenai buvo išleista. Kas tik norėjo, kam tik koks leidinys buvo reikalingas — mūsų knygyne kiekvienas jau galėjo gauti. Darbas ėjo. Čia knygų pareikalavimas didėjo, o mūsų čia išleistos knygos buvo pageidaujamos ir anoje pusėje. Vilniuje buvo išleisti nauji mokyklų vadovėliai, kurie buvo naujingi ir anos pusės mokykloms. Jų gabenome nemažus transportus.

1931 m. vasario 6(18) d. baigėsi 25 metai, kai įkūrėme knygyną. Norėjome tą dieną padaryti savo šventę. Mažai svarstę, pasiskelbėme laikraščiuose, kvietėme knygyną prilankyti. Padarėme parodėlę — išdėstėme ant stalų bei prekystalių 1906 m. literatūrą. Tai buvo mažytės, smulktės, daugiausia Vilniuje išleistos knygelės. Atidarius knygyną, jos buvo pardavimui supirktos. Lankytojams siūlėme pasirinkti, kurios kas nematė, ar neturėjo ir duodavome veltui kaip dovanėles. Kai kurie nedideliame bloknotėlyje įrašė savo autografus. Paskui iš įvairių vietų ir žmonių ėmėme gauti laiškus su sveikinimais ir įvairiais linkėjimais. Kas pageidavo, siuntėme paštu dovanai po keletą tų laikų knygelių atsiminimui. Buvo tai kuklus 25 metų mūsų knygyno darbo minėjimas.

1933 metais gavau kvietimą iš Čekoslovakijos atsiųsti Vilniuje leistų knygų į Prahą taisomą Pabaltės tautų knygų parodą. Nusiunčiau virš 50 įvairių gražiau apipavidalintų ir šiaip retesnių knygų. Be knygų, nusiunčiau įvairių Vilniaus miesto paveikslų, albumų su mūsų lietuvių darbų len'ų okupuotame Vilniaus krašte fonotruaukomis.

Šlapelis — mokytojas ir klasės auklėtojas. Kai mokiniai vykdavo atostogų, — o dauguma jų buvo valstiečių vaikai, — duodavo jiems įvairių uždavinių: rinkti folklorą — tautosaką, užrašinėti vietovardžius, gyvos kalbos žodžius ir duodavo literatūros, ypač pažangiosios. Vilniaus gimnazijos — vėliau pavadintos Vytauto Didžiojo gimnazija, — mokiniai su savo meno vadovais mokytojais nuolat rengė įvairius spektaklius, koncertus, paskaitas, kurių metu aš, atgąbenusi knygų, įrengdavau parodą — parlavimą.

Turėjome jau ryšių su Lenkijos ir užsienio leidyklomis, knygynais. Įvairūs mokslininkai, kalbininkai kreipdavosi į Šlapelį ir į knygyną knygų ir kitais reikalais. Atvykę į Vilnių, prisilankydavo. Vilniaus universitetas, Vrublevskio biblioteka, Statistikos biuras, Kuratorija ir kitos lenkų mokslo įstaigos nuolat reikalavavo reikiamos literatūros per mūsų knygyną. Taip pat iš kitur įvairūs mokslininkai bei mokslo įstaigos prašė lietuviškos literatūros. Baltarusių Mokslų akademiją aprūpindavome jiems reikalinga lietuvių, lenkų, baltarusių literatūra. Per pil. Rimkevičių, lenkų laikraščio „Wiedza“ redaktorių, parūpindavome Kapsukui, ką jis reikalavavo — įvairios literatūros, ypač periodikos. Jis jam siuntė ir gaudavo mūsų knygyne visa, kas kam buvo reikalinga.

Lenkijoje veikė Knygininkų sąjunga. Sąjunga nutarė knygynams, nepriklausantiems Knygininkų sąjungai, jokių nuolaidos nuosimčių neduoti. Teko stengtis, kad į sąjungą ir mus priimtų. Tai nebuvo labai lengva. Lietuvių knygynas — sunki problema. Buvo tai 1937 m., kuomet vyko lenkų valdžios represijos lietuvių veiklai likviduoti. Tačiau išgavusi dviejų solidžių knygininkų rekomendaciją ir sumokėjusi reikiamus mokesčius, 1937 m. spalio 15 d. į tą sąjungą buvau priimta. Gavau jų organą „Przeгляд księgarski“, kuriame ir buvo paskelbtas priėmimas į sąjungos narius. Pasipylė įvairių katalogų, pranešimų, knygų ir kitų pasiūlymų srautas. Ruduo buvo gyvas, judrus. Neilgai teko ramiai dirbuotis. Lenkijos vyriausybė nutarė likviduoti visą Vilniaus krašto lietuvių kultūrinę veiklą. Vyl'dytoju paskyrė vaivadą Bocianskį. Viena po kitos buvo uždromos švietimo draugijos, jų įsteigtos mokyklos, skaityklos, bibliotekos. Galop uždarė ir Lietuvių mokslo draugiją. 1938 m. vasario 1 d. krata knygyne ir namuose. Knygyno krata vyko virš mėnesio. Tai buvo garsi krata, sukėlusį didelį triukšmą. Laikraščiuose buvo aprašomi netikėtai aptikti tariami sandėliai, požemiai, kurie būvę pilni priešvalstybinės literatūros ir pan. Visa lenkų žvalgyba ir vyriausybė su Bocianskiu pribuvo į knygyną tu „dyvų“ apžiūrėti. Įvairūs pareigūnai nuolat lankėsi. Krata

vykdė tam tikri pareigūnai, kurie lietuvių kalbos nemokėjo. Tai pasitelkė Vilniaus universiteto studentus-lenkus, kurie, baigę Lietuvoje gimnazijas, čia atvyko studiju. Žmonės, sužinoję apie vykstančią kratą, nenorėjo knygyne pasirodyti. Aš sėdėjau už stalo, o prižiūrėtojas žvalgybininkas taip pat sėdėjo ir visą veiklą stebėjo.

Visą mėnesį jokio pardavimo. Kad nesinervinčiau, ėmiau perrašinėti tolesnį rankraštį Šlapelio Lietuviškai-lenkiško žodyno, kuris jau buvo spaudoje. Namą galėdavau grįžti. Prie knygyno stovėjo sargyba. Aš nuo pirmos dienos paruošiau lagaminėlį — maniau po kratos atsidursiu kalėjime, kur jau buvo įkalinta daug lietuvių. Vyro nervai neišlaikė — gavau sunkų priepuolį. Nuvežiau į Lietuvių polikliniką.

Po daugiau kaip mėnesio trukusios kratos išvežė kelis sunkvežimius įvairios literatūros. Sandėlius užantspaudavo. Knygyno patalpa liko ir man leido prekiauti. Tačiau ir mano nervai pakriko — keletą dienų gulėjau lovoje, jaučiaus tartum sumušta.

1938 m. vasario 12 d. „Przegląd księgarski“ jau skelbė, kad Marijos Šlapelienės lietuvių knygynas išbrauktas iš lenkų Knygyninkų sąjungos narių sąrašo. Trumpai pasidžiaugiau.

Atsipeikėjusi atidariau knygyną. Ėmė lankyti smalsuoliai. Stebėjosi, kaip išsilaikiau, ir t. t.

Gavau pranešimą apie baudžiamos bylos sudarymą man ir vyrui už „priešvalstybinės literatūros platinimą, siekiant atplėsti Lenkijos teritoriją ir prijungti ją prie Lietuvos...“

Knygyne sėdėjau ir vis žodynui rankraštį perrašinėjau, nes knygų pardavimo nebuvo — jos sandėliuose. Čia rašomoji medžiaga ir įvairių knygų nedaug. Bet tokiais laikais knygų nieks ir nereikalavo. Ėjo kažkoks „pagromas“, kaip tuomet visi sakydavo. Netrukus, kovo mėn., pasienyje lietuvis kareivis nušovė lenką kareivį. Sumišimas, triukšmas. Lenkai rengiasi į karą. Vilniuje — demonstracijos, eisenos. Spaudoje — kurstymai į karą. Eisenos žygiuoja gatvėmis, o pro knygyną eidami rečituoja: „na Kovno, na Kovno“. Mano knygyno didžiulę namų sieną aplipdė įvairiais priešlietuviškais skelbimais. Ko ten nebuvo. Užsitraukiau langines ir, užrakinusi knygyną, išėjau. Bijojau, kad kas neatsitiktų, kad neimtų mušti langų ir panašiai.

Po to Lenkijos ultimatumas, lietuviai sutiko užmegzti santykius. Tada atslūgo represijos. Tačiau mus kvietė pas tardytojus, byla buvo eigoje. Tik 1939 m., kuomet pakvipo karu, gavome vasarą pranešimą, kad byla mums panaikinta. Nerado pagrindo jai sudaryti. Nuėmė ir antspaudus nuo sandėlių.

Rugsėjo pradžioje prasidėjo karas — vokiečiai, nepaskelbę karo, puolė Lenkiją. Suirutė. Po dviejų savaitių vokiečiai užėmė Varšuvą. Į Vilnių įžygiavo Raudonoji Armija. 1939 m. spalio 10 d. TSRS grąžino Lietuvai Vilnių. Geležinė lenkų siena išnyko. Knygyną ėmė lankyti anos pusės lietuvių knygų mylėtojai ir šiaip lietuvių visuomenė. Atsikėlė čia dideli knygynai-leidyklos iš Kauno. Bet mano knygyne kita — senoji literatūra. Mėgėjų tokios literatūros netrūko.

1940 m. įkurta Lietuvos Tarybų Socialistinė Respublika. Dirbau knygyne pati viena, nes vyras sunkiai sirgo. Pavaduodavo mane tik giminaitė pensininkė, pirmiau buvusi mūsų ilgametė darbuotoja Marytė Raubaitė. Prasidėjo didelis pareikalavimas naujos ir senesnės socialistinės literatūros.

Nauja valdžia, nauji potvarkiai. Vyko įvairūs pertvarkymai, nacionalizacija. Knygų pareikalavimas buvo didelis. 1941 m. kovo 18 d. mane ištkio didelis skaudus smūgis — mirė mano vyras Jurgis Šlapelis. 1941 m. birželio 22 d. vokiečiai, pradėję karą su Tarybų Sąjunga, įsiveržė ir į Lie-

tuva. Įžygiavo jų kariuomenė į Vilnių. Vėl suirimas. Nauja okupacija, nauji potvarkiai, įsakymai ir pan. Mano knygynas nebuvo nacionalizuotas. Dirbau ir vokiečių okupacijos laikais, kad ir labai sunkiomis sąlygomis. Išsilaukiau. 1944 m. vokiečiai išvyti. Grįžo Lietuvos TSR Vyriausybė ir tvarka. Pagal potvarkius priyčiai prekiauti literatūra neleista. Tai 1945 metams leidimo negavau ir aš. Sutvarkiusi knygyno knygų fondus, 1949 metais atidaviau juos Lietuvos TSR Knygų rūmams.

M. ŠLAPELIENĖS KNYGYNŲ LEIDINIŲ IR KALBININKO J. ŠLAPELIO DARBŲ BIBLIOGRAFIJA

V. ZUKAS

Siame sąraše registruojamos M. Šlapelienės knygyno išleistos knygos. Neįtraukti vaizduojamo meno leidiniai (įvairaus turinio atvirutės ir kt.), lapelių formos spaudiniai (laiškeliai, reklaminiai leidiniai ir kt.). Su šio knygyno knygų leidimu glaudžiai buvo susijusi kalbininko J. Šlapelio veikla: jis versdavo, redaguodavo leidinius, ruošdavo katalogus, savo lėšomis leisdavo paruoštus žodynus ir kt. Siekiant išsamiau pavaizduoti jo veiklą, į sąrašą įtraukti taip pat kitų leidėjų išleisti J. Šlapelio darbai. M. Šlapelienės knygyno leidiniai ir kitų leidėjų išleisti J. Šlapelio darbai pateikiami viename sąraše jų pasirodymo chronologine tvarka.

Į šią bibliografiją neįtraukti tie leidiniai, kurie atskiruose reklaminiuose sąrašuose nurodomi, kaip M. Šlapelienės knygyno leidiniai, tačiau iš tikrųjų juos buvo išleidę kiti leidėjai, o knygynas tik nupirkdavo visą jų tiražą ir platindavo. Į bibliografiją taip pat neįtrauktos žinios apie kai kuriuos neišaiškintus leidinius. M. Šlapelienės knygyno kataloguose bei reklaminiuose sąrašuose nurodoma keletas leidinių, kurių stambiose Vilniaus bibliotekose nepavyko surasti. Tikslių žinių apie juos negali suteikti nė M. Šlapelienė. Prie tokių leidinių priklauso S. Matulaičio knyga „Trumputė Lietuvos istorija“. M. Šlapelienės 1910 m. katalogo priede (V., 1913, p. 23) nurodoma, kad šios knygos „trečias pataisytas ir papildytas išleidimas“ pasirodė 1913 m. Vilniuje. Kataloge nurodyta ir leidinio kaina. Žinios apie šį leidinį sutinkamos ir 1912 bei 1913 m. reklaminiuose sąrašuose, tačiau bibliotekos šio leidinio neturi. „Kristijono Duonelaičio raštuose“ (V., 1914) išspausdintame M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno reklaminiame sąraše nurodoma, kad spausdinami tokie leidiniai: J. Šlapelio „Lietuviškai-rusiškas žodynas“, rašytojos H. Bičer-Stou „Dėdės Tomo trobelė“ (vertė J. Ralys ir J. Šlapelis), J. Jablonskio „Rašybos lavinimosi darbai. Antras pataisytas ir papildytas išleidimas“ J. Šlapelio žodynui buvo paskelbta ir prenumerata. Deja, prasidėjęs karas neleido šių darbų užbaigti, ir minėti leidiniai nebuvo išspausdinti. Kai kurie darbai, pvz., J. Šlapelio žodynas, buvo spausdinamas po karo, kai kurie, pvz., H. Bičer-Stou kūrinys, liko rankraštyje. Atrodo, kad tą patį J. Jablonskio darbą, antrašte „Rašybos dalykai“, 1915 m. Vilniuje išleido Lietuvių draugija aukštųjų Maskvos mokyklų moksleiviams šelpti.

Nepavyko surasti J. Vaznelio darbo „Rašybos lavinimosi darbai. Diktantai pradedamosioms mokykloms“ (kitur „Rašybos mokslo darbeliai“), kuris yra nurodytas 1921 m. M. Šlapelienės knygyno išleistoje S. Tautvilos-Tijūnaičio knyguteje. M. Šlapelienės žiniomis, turėjęs būti dar vienas, tai yra antrasis D. Defo „Robinzono Kruzo“ leidimas (apie 1923—

1924 m.). M. Šlapelienės duomenimis, jos knygynas spausdino ar ruošėsi išleisti St. Matulaičio „Lietuvių tautos istoriją“. Tie duomenys, atrodo, nėra tikslūs. Iš tikrųjų, M. Šlapelienės knygyno 1913 m. kataloge ši knyga yra užregistruota (p. 43), tačiau kaip „Sviesos“ bendrovės leidinys. Tuo metu „Sviesos“ bendrovės vedėju buvo J. Šlapelis, ir jis, be abejo, rūpinosi šios knygos išleidimu. Tačiau knyga tuo metu nebuvo išspausdinta — ji pasirodė 1918 m. Voroneže.

Pateiltą J. Šlapelio darbų bibliografija nėra pilna: čia neįtraukiami jo straipsniai, išspausdinti periodikoje („Vilniaus žiniuose“, „Lietuvos ūkininke“, „Viltuje“, „Draugijoje“ ir kt.), tautosakos publikacijos, pvz., „Mįslės, surinktos Lazūnų parapijoje 1923 m. rugpiūčio mėn.“ („Lietuvių tauta“, kn. 3, 1925) ir kt. Yra taip pat rankraščiuose likusių J. Šlapelio darbų, pvz., „Trumputė lietuvių kalbos gramatikėlė“ ir kt. Jų taip pat šioje bibliografijoje neregistruojame.

[Landsbergis G.] Birutė. 2 v. melodrama. Parašė Zemkalnis. V., A. Syrkinio sp., 1906. 32 p.

M. Piaseckaitės-Šlapelienės ir E. Brazaitytės „Lietuvių Knygyno“ katalogas. [Red. J. Šlapelis]. V., J. Zavadzko sp., 1906. 64 p.

Defoe D. Robinzono gyvenimas ir jo nelaimės. Iš lenkų k. vertė J. Ralys ir J. Šlapelis. V., J. Zavadzko sp., 1907. 330 p. 3000 egz.

Šlapelis J. Svetimų ir nesuprantamų žodžių žodynelis. Skaitytojams palengvinimas. Tilžė, E. Jagomasto sp., 1907. 112 p. („Sviesos“ išleid.).

[Matulaitis St.] Trumputė Lietuvos istorija. 2-asis patais. išleid. V., M. Kuktos sp., 1908. 80 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno išleid.).

Bendorius P. ir Daugirdas P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems išmolti gerai sąskaitoti. 2-asis patais. išleid. V., M. Kuktos sp., 1909. 104 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno išleid.). 10 000 egz.

Yra egz., kurių viršelyje nurodyta, kad knyga išleista 1910 m.

Šlapelis J. Rusiškai-lietuviškas žodynas pirmajai daliai M. Bublikovo ir N. Goldenbergo „Rusų mokyklos“, paskirtas rusų kalbai mokyties tose mokyklose, kuriose pradedantieji nemoka rusiškai kalbėti. 1-oji laida. V., A. G. Syrkinio rusiškų knygų prekybos išleid., 1908 [virš.: 1909]. 66 p.

Antr. lygiagr. rusų kalba.

Šlapelis J. Rusiškai-lietuviškas žodynas pirmajai daliai M. Bublikovo ir N. Goldenbergo „Rusų mokyklos“, paskirtas rusų kalbai mokyties tose mokyklose, kuriose pradedantieji nemoka rusiškai kalbėti. V., A. G. Syrkinio knygyno išleid., 1909. 84 p.

Bendorius P. ir Daugirdas P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems gerai išmolti sąskaitoti. D. 2. V., M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno išleid., 1909 [virš.: 1910]. 92 p.

[Šlapelis J.] M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno katalogas. V., M. Kuktos sp., 1910. 80 p. 12.000 egz.

Литовский словарь А. Юшкевича с толкованием слов на русском и польском языках. Выпуск четвертый (тома II, вып. 2) IV. Издание отделения русского языка и словесности Российской Академии наук. Редакция д-ра Ю. К. Шлапелиса. Санкт-Петербург, 1910—1912. 112 с.

J. Šlapelis redagavo tik dalį A. Juškos žodyno — raides M, N, O, P. Išspausdintoji žodyno dalis — kore' tūrinis egzempliorius — apima raides M (Mà, mai) ir N (iki Neįdūti) Vienas šios žodyno dalies korektūrinis egzempliorius yra laikomas Lietuvių kalbos ir literatūros institute (sign. 22842). Antraštinis puslapis jame užrašytas ranka. Vėlesni įrašai lietuvių kalba: „Tai III tomas, nes puslapių žymėjimas nuo I pusl.“ Be to, pažymėta, kad J. Šlapelis yra tik šių lankų redaktorius.

Dvi Lietuvaiti. Dumblynė. Penkiaveiksmė drama. Perdirbta iš Orzeškienės apysakos „Niziny“. V., M. Kuktos sp., 1912. 44 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid.).

Avižonis P. Aklumas ir trachoma Lietuvoje. Referatas skaitytas 1912 m. Lietuvių Mokslo d-jos visuot. susirinkime. Atsp. iš „Lietuvių tautos“. V., M. Kuktos sp., 1913. 12 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid.).

Basanavičius J. Iš krikščionijos santykių su senovės lietuvių tikyba ir kultūra. (Prie studijos „Lietuvių kryžiai archaiologijos šviesoje“). V., M. Kuktos sp., 1913. 100 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid.).

Lakštutės giesmelės. Jaunimo mėgiamųjų dainų rinkinėlis. [Paringo J. ir M. Šlapeliai]. V., M. Kuktos sp., 1913. 32 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid.);

[Sketeris A.] Iš tamsos į šviesą. 3 v. drama. Parašė A. S-is. V., M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid., M. Kuktos sp., 1913. 32 p.

[Šlapelis J.] M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno 1910 metų katalogo priedas 1913. V., [1913]. 46 p.

Mičiulis P. Sugriuvęs gyvenimas. 3 v. drama. „Blaivybės“ konkurso premijuota. V., M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid., M. Kuktos sp., 1913. 70 p.

Donelaitis K. Kristijono Duonelaičio raštai. Pagal Rėzos, Šleicherio ir Neselmano sutaisė J. Šlapelis. 5-asis išleid. V., M. Kuktos sp., 1914 [antr. p.: 1909]. 88 p. (M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid.).

Viršelyje: „1714—1914. 200 metų sukaktuvėms nuo autoriaus gimimo paminėti“.

1917 metais Lietuvos kalendorius. [Sudarė M. Šlapelienė]. V., M. Šlapelienės knygyno leid., M. Kuktos sp., [1916]. 80 p.

Bendorius P. ir Daugirda P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems išmolti gerai sąskaitoti. 3-iasis išleid. V., M. Šlapelienės knygyno leid., [1917]. 96 p.

1918 metais Lietuvos kalendorius. [Sudarė M. Šlapelienė ir J. Strimaitis]. V., M. Šlapelienės knygyno leid., J. Bajevskio sp., [1917]. 80 p.

Antr. p. vokiečių cenzūros leidimas: „Zur Verbreitung im Gebiet des Oberbefehlshabers Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost.“

Bendorius P. ir Daugirda P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems išmolti gerai skaičiuoti. D. 2 ir paskutinė. 2-asis patais. leid. V., 1918. 64 p. (M. Šlapelienės knygyno leid.).

Antr. p. vokiečių cenzūros leidimas: „Zur Verbreitung im Gebiet des Oberbefehlshabers Ost und zur Ausfuhr zugelassen. Buchprüfungsamt Ob. Ost.“

Brazys T. Die Singweisen der litauischen Dainos. Von Theodor Brazys. Gesanglehrer am litauischen Gymnasium zu Wilna, früher Se-

minarprofessor. und Domchordirigent daselbst. Wilna, M. Šlapelienė; Stuttgart, J. Schrader, [Druck. „Zeitung der 16. Armee“], 1918. 46 S.

Mečius S. Trumpas žemės aprašymas. Pirmosios geografijos pamokos su apsakymėliais ir daugybe paveikslėlių. Versta iš rusų k. [Vertė J. T. ir R. J.], 3-iasis [antr. p.: 2-asis] leid. V., M. Piaseckaitės-Šlapelienės knygyno leid., 1918 [antr. p.: 1914]. 151 p.

1914 m. išspausdinti du spaudos lankai (32 p.), tačiau karas sutrukdė, ir knyga buvo išleista tik 1918 m. Antrasis leidimas pasirodė 1918 m. Voroneže („Lietuvių spaustuvs“ leid.).

1919 metų Lietuvos kalendorius, skiriamas visiems lietuviams ir žemaičiams. [Red. A. Rimka, J. ir M. Šlapeliai. Virš. piešė P. Galaurė]. V., M. Šlapelienės knygyno leid., J. Zavadzko sp., [1918]. 74 p.

Antr. p. vokiečių cenzūros leidimas: „Zur Verbreitung im Gebiet des Militär-Gouvernements Litauen und zur Ausfuhr zugelassen. Presseabteilung des Militär-Gouvernements Litauen“.

Basanavičius J. Iš lietuvių gyvenimo 1915—1917 m. po vokiečių jungu. V., M. Šlapelienės knygyno leid., „Svyturio“ sp., 1919 20 p.

Mečius S. Trumpas žemės aprašymas. Pirmieji geografijos pamokymai su apsakymėliais, įvairiais kitais pasiskaitymais ir daugybe paveikslėlių. Versta iš rusų k. [Vertė J. T. ir R. J.], 4-asis [antr. p.: 3-iasis] leid. V., M. Šlapelienės knygyno leid., „Svyturio“ sp., 1919. 160 p.

Bendorius P. ir Daugirda P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems išmolti gerai sąskaitoti. D. 1. 4-asis [antr. p.: 3-iasis] patais. išleid. V. M. Šlapelienės knygyno leid., J. Zavadzko sp., [1920]. 96 p.

Inteligentai arba parinktieji žmonės. 4 v. komedija. V., M. Šlapelienės knygyno leid., J. Zavadzko sp., 1920. 48 p.

Satrijos Ragana. Lietuvos senovės istorijos pasakos. V. M. Šlapelienės knygyno leid., 1920. 93 p.

[Untulis Br.] Vadovėlis lietuvių kalbos pasimokyti. Atsižiuojėjęs į natūralinės metodės autorius parašė B. U-is V., M. Šlapelienės knygyno leid., „Zaibo“ sp., 1929. 48 p.

Bendorius P. ir Daugirda P. Aritmetikos uždavinių ir pavyzdžių rinkinys pradedamosioms mokykloms ir žmonėms, norintiems išmolti gerai skaičiuoti. D. 2 ir paskutinė. 3-iasis [antr. p.: 2-asis] patais leid. V., 1921. 64 p.

Tijūnaitis S. Mažas tikybės mokslas arba katekizmas. Dovanėlė liaudies m-klai. V., J. Zavadzko sp., 1921. 104 p. (M. Šlapelienės knygyno leid.).

Prieš antr. aut.: Mok. Sim. Tautvilos.

Šlapelis J. Lietuvių kalbos žodynas išverstas rusiškai, lenkiškai ir vokiškai. V., „Zaibo“ sp., 1920—1922. 16 p.

Antr. lygiagr. rusų, lenkų ir vokiečių k.

Išspausdintas tik vienas lankas — iki žodžio „ánpirštis“.

Štankevičius M. Biologijos vadovėlis. V., „Rucho“ sp., 1924. 167 p.

[Defo D.] Robinzono gyvenimas ir jo nelaimės. Iš anglų k. vertė d-ras Jurgis Šlapelis. V., M. Šlapelienės knygyno leid., 1925. 205 p.

Šlapelis J. Lietuvių ir rusų kalbų žodynas. T. 1 [A—J]. Sudarė d-ras J. Šlapelis. V., M. Šlapelienės knygyno leid., „Zaibo“ sp.—„Rucho“ sp., 1921—1926. 320 p.

Virš. antr.: Rusiškas lietuvių kalbos žodynas. Antr. lygiagr. rusų k. Galkauskas K. Basanavičiaus atminčiai. [Gaidos su tekstu] V., [1928?]. 8 p.

Z a j a n č k a u s k a s V. Lietuvių literatūros vadovėlis (1400—1904). Patais. leid. V., „Rucho“ sp., 1928. 176 p.

C a e s a r C. J. Commentarii de bello Gallico. Liber primus. D. 1. Tekstas. Įvadą, komentorius ir žodyną m-klai paruošė Br. Untulis, Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojas. V., 1929. 36 p.; 1 žemėl. lap.

Prieš antr. aut.: Caius Iulius Caesar.

C e z a r i s K. J. Galų karo užrašai. Kn. 1. D. 2. Žodynas ir komentoriai. Įvadą, komentorius ir žodyną m-klai paruošė Br. Untulis, Vytauto Didžiojo gimnazijos mokytojas. V., „Rucho“ sp., 1929. 60 p.

Š t a n k e v i č i u s M. Gera kiaulė ūkininkui pinigas. V., M. Šlapelienės leid., „Rucho“ sp., 1929. 64 p.

Leidinio pabaigoje M. Šlapelienės Lietuvių knygyne gaunamų knygų sąrašas (75 knygos).

Š l a p e l i s J. Lenkiškas lietuvių kalbos žodynėlis. Sudarė d-ras Jurgis Šlapelis. V., „Rucho“ sp., 1929. 64 p.

Antr. lygiagr. lenkų k.

Išspausdinta nuo raidės A iki žodžio „drėbt“

[M a t i j o š a i t i s S.] Lietuvos istorijėlė. Vadovėlis prad. vid. m-kloms. V., „Rucho“ sp., 1931. 178 p.

Prieš antr. aut.: Esmaitis.

Š l a p e l i s J. Rusiškas lietuvių kalbos žodynas. Sudarė d-ras J. Šlapelis. T. 2 [nuo raidės K]. V., „Rucho“ sp., 1936. 14 p.

Tai lietuvių-rusų kalbų žodynas, kurio išliko tik vieno lanko korektūrinis egzempliorius. M. Šlapelienės turimas egzempliorius sudaro viršelio lapą ir žodyno teksto 7—14 p. (nuo žodžio „kailiadirbšs“ iki „kanāpienis“).

Š l a p e l i s J. D-ro Jurgio Šlapelio kirčiuotas lenkiškas lietuvių kalbos žodynas. V., „Rucho“ sp., 1938, 608 p. 1000 egz.

Antr. lygiagr. lenkų k. •

Š l a p e l i s J. D-ro Jurgio Šlapelio kirčiuotas lenkiškas lietuvių kalbos žodynas. 2-oji laida. V., „Raidos“ sp., 1940. 608 p. 2900 egz.

Antr. lygiagr. lenkų k.
